

AUSZRA.

Laikrasztis, iszleidziamas Lietuvos milētoju.

„Auszra“ iszeina Tilžēje 20. kožno mēnesio pavizdije knigutēs 32 pusiu. — Prekia: ant metu arba už 12 numaru 2 m. = 2 rubl. 20 kap., (uzdengtūse vokūse 3 rubl. 20 kap.), ant pusēs metu 1 m. = 1 rubl. 10 kap. (uzdeng. vokūse 1 rubl. 60 kap.). Atskiras num. 20 pf. = 18 kap. Apgarsinimai, spaustuvēje „Auszros“ priimami, kasztūja už kožnā pusiau dalitā eilutē po 20 pf. = 10 kap., laikitojams „Auszros“ pusē tiek. Vokie-tijoje galima „A.“ prie kožnos ciecor. karal. pasztos parsikviesdinti.

„Auszra“ ir „Dziennik Poznanski's.“

„Suum cuique“ ...

Antras ar treczias jau metas aina, kaip mums užtēmiti teko nors mažā subruzdējimā lenkiszkušē laikraszcziušē isz priežasties musu Lietuvos. Pradžiā to padarē vienas Parižiujē tūmet givenās lietuvīs, kursai savo rasztais apie Lietuvā, isz vieros pusēs didi pasipiktinimā tarp vienu, ir nemenkā truckszmā tarp kitu pakēlē, dasilitējēs savo rasztūse tulu opiu vietu. Neperkratinēdami ir negirdami to, kas ir kaip buvo apie Lietuvos reikalus tūmet raszoma, mēs tik tiek paminēsime, jūg paskutiniūse metūse gana tankiai ir vis tankiau bei tankiau atsitinka atrasti praszalaicziau gazētose žinias isz Lietuvos ir apie Lietuvā. Iszpa-sakoti viskā, kaip buvo apie mus raszoma, mēs neį-stengsime; todėlgi tik trumpai pasakisim, jūg tūmet, kadā vieni rasztai — o tokiu ira labai mažai — kar-tais užtaria žodeli, kiti su mumis jokios keremonijos nedaro. Aplenkiant zaunijimus apie mus lenkiszko laikraszczio „Gazeta Narodowa“, kursai įbrukēs Lietuvā i rubrikā „Lenkiszku žamiu“, kiekvienā ir menkiausį ženklelį atsigaivinimo lietuviu ne sveikina taip, kaip prigulētu ir kaip mums butu malonu, t. e. prieteliszkai;

varszuvinės ir petropilinės lenkiskos gazėtos taipogi dėl musu ipatingos prietelistės dar neiszreiszkia. O kodėl taip dedasi? Argi lietuviai per kelius szimtus metu suvienito politikiskai givenimo su lenkais neužsipelnė sau nei tiek, kad apie jūs bent lenkiszki laikraszcziai nors mažumėli meilingiaus paminėtu, be įžeidimo ju gentiszku jausmu? Ar lenkai bene užmirszo jau apie tą garsingąjį Unijos atsiszaukimą: „Valni su valnais, ligus su ligiais?“ — Teisibė, — nesik mums atsitiko užtemiti ir, tarsi, meilę dėl musu, ale tik tadą, kadą Lietuva ira skaitoma už lenkiszką žamę; lietuviai tacziau tie, kurie trokszta užlaikiti savo priegimtą lietuviszką kalbą ir nieku budu nenori susilenkūti, o savo žamę nepripažįsta už lenkiszką, tokius lietuvius ne broliszkai lenkai priima, nors apie brolistę mėgsta paisziti ir sznekėti, kaip kur kadą jiems reiki. . .

Kas mus pažįsta — o kas gali geriaus mus pažinti jeigu nelenkai — tas: gana gerai žino, kad mės lietuviai lengvatikiai asame, ir kad geru žodžiu bei meilingumu vitūmet lengviausiai galima įveikti ir laimėti mus ant savo pusės. Vardan meilės ir tokio szvento žodžio kaip brolistė, mus sentėviai suvienijo su lenkais ir savo politikiską givenimą, o dalis lietuviu — bajorai — pasisavino ir ju kalbą, gal norėdama dar geriaus aniems įtikti. . . Nevienas lietuvis vardan meilės ir „brolistės“ netiktai turteliu savo su lenkais dalinosi, bet ir savo galvas guldė. . . Mės szendjieniszki lietuviai, ilgai pasitikėjome, kaip ir musu tėvai ir proseniai, ant lenkiskos „brolistės“ ir prietelistės; bet po didės daugybės patirimu, kad ta prietelistė netikra ira ir su pasibaisėtinu gomuriu, tikojančiu mu prariti, pirmiaus negu kiti atviri neprieteliai tą padaritu, musu jausmai truputį atszalo. Argi mės turime isz „broliszkos“ meilės iszsižadėti savo givasties ir dūtiesi „broliams“ prariti, kad jie riebesni ir stipresni taptu? . . . Niekados! Todėlei ne mus ir kaltinti reikėtu už iszdildimą tu meilingu

jausmu „brolistės“; tą kaltenibę lenkai patis sau turi prisirasziti.

Taip mės kalbėdami, turime akivaizdoje balsus daugibės lenkiszku laikraszcziu apie mus lietuvius, tūs balsus, kurie aiskiausiai mums reiszkia, kaip szendien, o rodos kad ir senovėje, visados lenkai iszmanė tą susivienijimą su Lietuva, ir ką jie norėjo pasiekti per tą lietuviu su jais „brolistę“. Jei ta brolistė taip davadnai ikisziolei buvo priesz musu akis užslepiana, tai paskutiniame laike apshireiskė ji mums taip aiskiai, kad galima buvo su silpniausiomis dvasiszkomis akimis ir net apczuipinėti visus jos ragus ir visą spigliūtą stūmenį. Trumpai sakant, iszlindo ila isz maiszo ir parodė savo gėlūnį.

MiestePoznaniujeiszleidziamas laikraszctis „Dziennik Poznanski“ 231 N., nūg 11 d. spalio m. 1883 m., įtarpino prieszakinėse savo skiltise vieną rasztą po antraszu: „objaw litewski“, kursai pasiliks akise ir atmintije musu kaipo neiszplėsziamas paszinas ant ilgo laiko! Szitą rasztą reikėtu lietuviszkai iszguldzius patalpinti, kad galėtu skaititojai jūmi patis pasidziaugti, ir pamatiti kaip užrubežiniai lenkai apie mus, lietuvius, dumoja ir raszo. Negalėdami tacziau tūmi tarpu tą ju rasztą czionai patalpinti, mės tik trumpame suglaudime paminėsime jo įturi, trumpai labai atsakidami ant jo užmetinėjimu.

Keliais žodžiais paminėdamas lietuviu praecitinę, lenkiszkas raszitojas pradeda savo rasztąsakidamas, kad isz tarpo lenkiszku skaititoju, „Dziennik'o Poznanski'o“ neatsirasęs nei vienas, kursai „galėtu ir norėtu stengtiesi priesz karsztą meilinishkai ilgsnū sąjausmą dėl *lietuviszko gaivalo* (żywiol litewski), dėl tu giventoju „szventos Żamaitijos“, kaip ją Vincas Pol savo giesmėje „apie žamę musu“ vadina. Bet jau isz pradziu-pradzios mės matome, koks tai sąjausmas dėl musu, kursai neranda kitoniszko dėl musu vardo, kaip — „żywiol litewski“. Tolin paminėdamas Birutės, Aldonės, ir „karžigiu Lietuvos“ karaliaus Mindaugio ir Keistuczio, tą paskutini

garbingā musu valdonā — karžigi stato drauge ailen su minavojamu lenkiszkosē pasakosē vardu tulo ukininko Piasto, apie kuri irā žinoma tiek, kad nežinē dar tikrai ar jis givenēs kadā ant svieta, ar ne; todēl vardas jo priguli „istoriszikai sekmei“, tūmi tarpu kadā Keistuczio musu vardas priguli istorijai.

Toliau „Dziennik Poznanski's“ sako, jūg „musu dienosē gentiszka poezija atėjusi paszvēsti ir užtvirtinti lenku szirdise ir dingsczioje atminimus lietuviszkos praeitinēs“ ir kad „lenkai pakėlē jos (Lietuvos) praeitinē savo gentiszkoje litēraturoje. Mickieviczius, Kraszevskis, Kandrataviczius buvę tai apaszūtūlais lietuviszkumo tarp lenku ir „iszkėlē ją (praeitinę lietuviu) ant stovinēs didēs idėjos, kokios gali pagal nusidavimiszkā teisibę (?) savžinties neturėjus, pastatę jai (Lietuvai) paminklā, kokį jai nieks kits isz svetimu nepastatēs, o kokį pati Lietuva pasistatiti niekadōs nebutu įstengusi“; jūg Lietuva szendien kalta, „savo buvį ir atmintį savo givenimo, savo draugastibę panteone tautu ir gentpalaikiu („lud“) civilizacijos — lenkams ir vienu-vieniems lenkams“; žodžiu sakant vislab, „kūmi esās ir kūmi kad esās, kaltas szulnas ir meilus tiek mums (lenkams) gaivalas lietuviszkas — Lenkijai ir lenkams.“

Prisipažįstame, kad mēs net apkaitome beskaidami szito giriaus žodžius, kuriūs tie užrubežiniai lenkai patis panosėje savo dumodami tariasi, kad garai apsvaigins visus tūs, kurie ant ju žodžiu pasitikēs. Mēs tik tiek tūmi tarpu sakisime, kad musu smage-nims tie garai neužkenks isz tos suprantamos dēl kožno lietuviō priežasties, kad mēs gerai pažįstame ne tik lenkus, bet ir pacziu savo vertibę.

Na gerai! lenkai sako, kad jie pakėlē, iszlaikę ir tt. musu praeitinēs paminėjimus savo dainosē. Bet kas, klausime, sudėjo tas dainas apie Lietuvos senovę, kurios apgarsino Europoje vardā lenkiszkos poezijos? Atsakimas trumpas: *lietuviai!* Adomas Mickieviczius, L. Kandrataviczius, J. I. Kraszevskis, T. Lenartaviczius, Kotkis (Chodžko), Adinczius (Odyniec),

Asnikis ir daugel daugel menkesniu dainiu — turi lietuviszkas, ne lenkiszkas, pravardes; ira lietuviai, paeina isz Lietuvos ir ju gislose teka lietuviszkas kraujas. Jei jie raszē nelietuviszkai apie savo milimos Lietuvos praeitinę, tai tame nusikaltus lenkiszka itekmē ant Lietuvos veikalu. Paminėti dainiai todēl, kaipo lietuviai, pastatē savo Lietuvai garbingus paminklus. Tolin — garbavojami szendien skaptoriai ir teplioriai lenkiszki Sireviczius, Mateika, Siemiratskis, Velonis, kompozitorius S. Moniuszka ir k. turi lietuviszkas pravardes ir isz Lietuvos paeina. Nāruszeviczius, Lelevelis, Aleksandraviczius, Girsztauta, Mikuckis ir daugel kitu moksle apgarsėjusiu vardu lenkiszkose ir įvairiose litērasurose priguli lietuviams. M. Kopernikas neturējo nieko kruvoje su lenkais, nēs buvo suvokieziūtas prusas, kurio gislose lietuviszkas kraujas tekėjo. Ogi Kasciuszka, karžigis žinomas visame sviete, ar ne lietuvis?

Prisižiurėdami apsireiszkimui dvasiszko lenku gyvenimo, mēs lengvai persiliuditi galime, kad kūne viskas, kas moksle, gražiojoje litēraturoje, teplioristose garbingesnio padarita tapo, tai daugiausiai per lietuvius, ir niekur, nerandame tikrai lenkiszko vardo. Neminēsime jau nei to, jūg lietuviai davē lenkams Jiegaliunu dinastiją, kuri pakēlē lenkiszkus veikalus į tokią augsztibę, kurios be lietuviu patis tiri lenkai niekūmet nebutu pasiekę. Todēl jei szendien giriasi lenkai, kad mēs lietuviai, visu kūm' asame jiems kalti, ira tai nedora ir nepagirtina isz ju pusēs melagistē, nēs mēs matome apartai, kad ne lenkai mums, bet lietuviai lenkams daug gero padarę. Be lietuviu darbu szendien Europoje vardas lenku mažiaus butu pažįstamas, ne kaip musu, o garbę lenkiszkos litēraturos, teplioristēs, skaptoristēs, pakēlē akise svieto ir paaugsztino tik vieni lietuviai. Atimk lietuviu darbus, o lenkiszkos litēraturos bus menkesnē vertibē, negu serbiszkos ir k. jai ligiu. Tik lietuviams ir priemaiszai lietuviszko kraujo kalti lenkai savo szios dienos dvasiszku ir tautiszku givenimu; be lie-

tuviu ir ju pagelbos, neabejotina, niekūmet, Lenkija nebutu dastojus augštesnio politikiszko Europoje geliavimo ir butu, rasi, dar blogiaus pražuvus, kaip szendien Lietuva per paczios savo kaltibę ir nedasi-protėjimą. Lietuviu dalis su lenkais susivienidama, vieton rupintiesi apie savo tėvu priegimtą kalbą, dėl priežasczių, kurias kitą kartą paminėsime, priėmė, lenkiszką, ir vieton trustiesi dėl naudos lietuviu, daugelis mokintesniu senovėje Lietuvos viru, raszidami lenkiszškai rasztus, o drauge su jais ir garbę lietuviszko vardo svetimiems pavedė. *Todėlei matome, jūg ne lenkai, bet patis lietuviai nors svetimoje kalboje raszidami, pastgtė tokį savo Lietuvai paminklą, kokį patis lenkai neįstengė ir neįstengs sau pasistatiti.*

Už vislab, ką lietuviai dėl lenku gero per kelis szimtus metu padarė, szendien, kaip prisipažista „Dzien. Poznanski's“, jie „skaito mus (lietuvius) politikiszškai ir tautiszškai kaipo lenkus, kitoniszškai kalbanczius ir nekitaip kaip Bretonus ir Baskus“ ir maloningai, taritum, susimildami ant musu „neatima nū musu tokios tiesos“ (t. e. skaititi mus už Baskus ir Bretonus)! Klausiamo, ar gali buti dar didesnis nuplėszimas szlovės lietuviu vardo? Kaip matome, ira tai ženklas tokios dėkingistės, ant kurios mės neužsipelnėme . . . .

Ale aiva, szaititojau, tolin! Musu „Dzien. Poznanski's“ prisispiręs musu klausia: „kas su džiaugsmu neveizėtu ant truso dėl iszlaikimo ir paturėjimo ateisinėje lietuviszkos kalbos; kas nežiurėtu su tikru kantentumu ant gentpalaikės (lud) Žamaicziu, kaip ji meldžiasi savo kalboje ant *raszitu* (kodėl nespaudintu? Red.) maldaknigiu; kas neklausitu su susigraudenimu bažnicziukėje („w kosciolku“ — kodėl ne bažnicziuje? Red.) žamaitiszko pamokslo, garsinto svambiais, pažimį senoviszku kalbu turincziais žodžiais lietuviszkos kalbos?“ Atsakidami jam turime tacziau — nors mės ir džiaugiamėsi isz tos lenkiszkos meilės dėl musu kalbos — paminėti, jūg toj' paczioj' Žamaitioj dar ne taip seniai poteriai, giesmės, pamokslai lenkiszškai

buvo sakoma ir giedama, nors ta lenkiszka kalba isz szimto vienam lietuviui buvo suprantama, o gal ir iszvarita tapo isz lietuviszkos „bažnicziukės“ lenkiszka kalba tik dėl to, idant szendien „Dzien. Poznanski's“ galētu pasidžiaugti lietuviszką ir su sutrupintą szirdžia galētu paklausti lietuviszko pamokslo? . . . Kaip skaititojas užtemiti gelėjo „Dzien. Poznanski's“ mikavoja tik Žamaitija, ar tai dėl to, kad jo akise ji ira vienutele Lietuva, ar gal vēl dėl to, kad czion, Žamaitijoje, toki saldi dėl jo lietuviszka kalba? Apie Suvalku, Garteno, Vilniaus gubernijas, jis regimai užmirszo; o tai ir nedivais nės dėl tokio karszto, kaip „Dzien. Poznanski's“ milėtojo liet. kalbos, ką galētu giliūti Vilniaus viskupistė, kur ir szendien jis negalētu iszgirsti „bažnicziukėse“ tūs dėl jo saldzius žodzius lietuviszko pamokslo? Ir taip, noris musu „Dzien. Poznanski's“ džiaugiasi lietuviszką kalbą, bet dvasiszka valdzia Vilniaus viskupistės, dantis sukandusi naikino ikiszol ir isznaikino lietuviszką kalbą — kur-kur — ale dievo namūse! Isz ten mums raszoma, kad per prilaikimą lietuviszkose „bažnicziukėse“ lenkiszkos „poniszkos“ kalbos dėl isznaikinimo „lietuviszkos muzikiszkos bei pagoniszkos“ kalbos, kaip to kampo ponai lenkai teikėsi musu kalbą vadinti, krikscezioniszki kuningai musu brolius lietuvius į pagonus pavertė! kitą kartą mės placziaus apraszisime veikalus ponu lenkiszku kuningu, arba sulenkiszkūtu gudu ano kampo; dabar tik tiek paminėsime, kad tose parakvijose, kur lietuviszka kalba isz maldu ir bažnicziu iszvarita, retas ira katalikas, kursai pride-rincziai pažintu reikalus musu tikėjimo dėl iszganimo duszios prigulinczius, ir daugumas, paklausus: „kiek ira dievu?“ — „Dvilika“ ir daugiau atsako! O tai ir nedivai, nės *gudiszki* ir *mozuriszki* kuningai, vieton sėti *sėklą dievo*, sėja tarp lietuviu per bažniczias lenkiszką kalbą, kurios nieks nepraszo, o naikina lietuviu didžiausį skarbą, butent jų puikią priegimtą kalbą! Ir dar atsidrąsino tulas sulenkūtu kuningu ano kampo apginėjas laikrasztije „Przegład katolicki“

neseniai ginczitiesi, jūg kuningai nenaikinę lenkiszka kalba?! . . .

Seinu Viskupistėje viskupo Straszinskio laike visose bažniciose buvo įvesta lenkiszka kalba dėl išnaikinimo lietuviszkos ir dėl pavertimo musu vėl į pagonus. Kaip tūmet Seinu, taip szendien dar Vilniaus viskupistėje mozurus ir gudus nei žodžio lietuviszkai nemokanczius siunczia į lietuviszkas parakvijas, o lietuvius - kuningus — į gudiszkas. Ar negalētu „Dzien. Poznanski's“ mums pasakiti, kodėl taip daroma, ar dėl išzplatinimo garbės dievo per „poniszka“ kalba? . . . Už tieso, divitiesi tik reiki lētumui pacziu lietuviu! Kitur, pradėjus ką kuningui pasakoti bažnicioje nesuprantamoj' kalboj', žmonės apsisukę laukon visi iszeitu! Ir turės buti išzvarita lenkiszka kalba isz lietuviszku „bažnicziukiu“ nevien dėl išzplatinimo krikszczionistės tarp musu broliu, nevien dėl to, kad žmonės galētu klausiti dievo žodžio savo bažniciose priegimtoje, visiems suprantamoje kalboje, bet ir dėl to, kad „Dziennik'ui Poznanski'ui“ atsitikus keliauti per Vilniaus ir Garteno gubernijas proga atsirastu iszgirsti „bažnicziukėse“ saldzius žodzius lietuviszko pamokslo ir kad jis persiliuditi galētu, jūg su Žamaitijos rubežiais dar nesibaigia rubežiai lietuviszkos kalbos . . . .

Dabar mudu, skaititojau, atkakova iki lietuviszku maldaknigiū, o tai, žinoma, ir pritinka, po bažnicziai ir kningas paminėti. Tas lietuviszkos kalbos ir pamokslu prietelius sako, kad „ne lenkai uždraudžia giventojams Žamaitijos melstiesiant kningu, spaudintu lotiniszkomis raidėmis.“ Ką mums atsakiti? Mums rodosi, kad jei „ne lenkai uždraudė“, tai dar mažesnė kaltibė lietuviu, kad jiems tokios kningos tapo uždraustos, ir mums rodosi, kad czion lietuviai kenczia ne už savo kaltibę . . . . Prieg tam, nors giventojai Vilniaus viskupistės turētu lietuviszkas maldu kningas, tai neužmirszkime, kad tenai lietuviszka kalba ir isz maldu iszvarita! Kūmigi czion musu kalba prasikalto? . . .

Ir taip, kaip augszcziau regėjome, užrubežiniai lenkai parodė mums ragus savo „brolistės.“ Mės nežinome ką musu lietuviszki bajorai atsakis tiems lenkams už tokį gražų vardą Basku ir Bretonu, kuriūni jūs ponai užrubežiniai lenkai apdovanojo, skriausdami ir krivididami praeitinę visos Lietuvos ir susirietę melūdami, kad mės visu labu — ir givascziu patim — asame lenkams kalti . . . Nūg savo pusės mės jiems galetumēm trumpai žodžiais didžiojo musu Vitauto į lenku karalių Jiegalių rasztais (17 Vasario 1429 m.) pasakiti: *Paliaukit „paniekinti mus, bajorus musu ir visą Lietuvą!“* Dumodami tacziau, kad ir musu ponai bajorai atsilieps, mės jiems ir ginczą pavedame, nės mums patiems ne ginczai galvoje, kadą į kovą įpainiota tapo ir pati „Auszra“.

Paminėtas rasztas „objaw litewski“ ticzia paraszitas tapo isz priežasties „Auszros“, ir mės ją apgindami nūg užpūlimo, dumojame kiek pajegdami ant vietos pastovėti.

Kas 1—4 N. N. musu raszto skaitė, tas su menku trusu užtemiti galėjo, kad mės nekliudėme ir neketinome kliuditi kokią nors politiką ir dumojome tik apie tai, kad romiai trustiesi, pagal pajegas musu ant naudos musu broliu, ir tokiu budu, kaip mums rodėsi naudingiausia busę tą naudą atsekti ir taip, kaip mės suprantame savo giminės reikalus. Jūg nevisi vienodai giminės reikalus supranta, ira seniai žinoma, ir mums visūmet rodėsi, kad mus įpacziai kaltinti negalima, jei žiurime mės ant savo naminiu reikalu ne per tokį stiklą, kaip „Gazėta Narodowa“ ir kitos. Prieg tam mės iki sziai dienai netik nieką pikto priesz lenkus neraszėme, bet ir rankraszczius, kuri egalėjo sziokiu ar tokiu budu užgauti lenkiszkus jausmus, slėpėme ir nespauzinome, tikėdamiesi, kad musu darbas, kaipo stovęs isz tolo nū politikiszku arzeliavimu, bus naudingiausias ant tos dirvos, kuri gulėjo iki szendien Lietuvoje menkai arta, mėnkai akėta. Mės iszsirinkdami platinimą — pagal pajegas musu — szviesos

priegimtoje lietuviu kalboje, tikėjomėsi, jūg neatsiras czion mums ant musu nekalto kelio piktas nepriete-lius, kursai geistu naikinti ir gaiszinti musu darba ir mums apsinkintu kožna žingsni tolin žengti. Kitioniskai tacziau atsitiko ir — veik po pasirodimo pirmuju numeru musu raszto.

Lenkiszkas „Dzien. Poznanski's“, sutinka lietu-viszkos „Auszros“ pirmus sprudulelius labai rustumi balsu. Jis mus kaltina tokiūse nusidėjimūse, koku „Auszra“ nedasileido. Jis tarp kitu sako, buk „Auszra“ užsiēmė ligiai nepadorumi kaip ir nereika-lingu užsidavimu subudinti lietuviu tėviszkės meilę (patriotizmą) per siundimą ju priesz lenkus; jūg musu raszte esą „iszjūkiami ir užkabinėjami tie, kurie mokinašasi lenkiszakai ir dumoja, kad lenkiszkumas esąs nėra koki žimė augsztesnio apszvietumo (civi-lizacijos)“. Kaip skaititojai mato, mės apie susilen-kavimą iki sziai dienai mažkū nieko dar neraszėme ir regis mums pirmas „Dzien. Poznanski's“ parodo kelią, apie ką rasziti reikėtu. Argi tai vėl jo akise ira toks piktas daigtas, jei mės savo broliams saki-tumėme: „saugokit savo kalbą lietuviszką, nės ji ira jums dūta nūg dievo, kaipo priegimta kalba; ji ira seniausia, puikiausia isz visu kalbu“ ir tt. Mums visados rodėsi, kad kožnas teisibę milintis ir protin-gas žmogus pagirtu mus už tai, kad mės savo kalbą milime, taip ligiai kaip tie patis lenkiszki laikrasz-cziai giria tūs lenkus, kurie savo kalbą mili. Kaipgi tad žodžius „Dzien. Poznanski'o“ suprasti? Matiti, kad jam ne per virsz patinka tai, kad mės lietuviszkai su savo broliais kalbame; neabejotina, kad mės didį pagirą užsipelnitumėme tarp tu ponu, jei peiktumėme savo brangią kalbą ir girtumėme lenkiszką, kuri su musiszka ir susiliginti negali! Bet ponai lenkai, ar tai butu teisingas toks darbas, ir jeigu teisingas, tai kalbinkite nors lenkus Lietuvoje givenancijas, kad jie atsiskirtu nūg lenkistės, o priimtu lietuviszką musu kalbą; arba nors kalbinkit, kad paliautu tą bjaurų darbą atlikti, kaip iki sziai dienai Vilniaus,

gubernijoje daro, butent kad nors nenaikintu bažniciose musu brangią kalbą, kuri jums nieko pikto nepadarė!

Tolin musu „Dzien. Poznanski's“ jau su pasipiktinimu raszo: „kas dar piktesniai, užkabinėjami, iszjūkiami kūne pirsztu parodomi kuningai žamaitiszki, kurie vieton saugoti tėviszką gaivalą (žyvioł) per lenkiszką patrijotizną trusiasi apie iszplatininą lenkiszkestės.“ Ir szitūs žodžius lietuviszku pamokslu prietalius ant vėjo paleidė, nės mės iki sziai dienai nei žodelio apie musu godojamus kuningus neraszėme, žinodami labai gerai, kad musu *milimi ir tikrai lietuviszki kuningai* tokiais niekniekais, kaip platimimas lenkiszkestės, niekados neužsiēmė ir neužsijima. Bet žodžiai „Dzien. Poznanski'o“ paleisti, žinome, į kurią szalį — butent kad pakelti priesz musu rasztą Lietuvos kuningus, kurie galėtu, kaip tuls dumoja pagelbėti gyvenimą „Auszros“ sutrumpinti . . . Ar pasiseks? — Teisibę turime sakiti, kad mums teko jau iszgirsti žinias apie persekinėjimą tulose vietose musu raszto . . . , — ką mės ketiname ir aprasziti — bet ar per įtekmę „Dzien. Poznanski'o“ ar kitu tokiu tamsos prieteliu, tikrai dar nežinome. Ant vieno mės tiktai pasitikime, kad musu apszviesti kuningai ais ne priesz mus, bet su mumis ir nekaltins mus, kad mes lietuviszškai kalbame ir dumojame.

„Dziennik'as Poznanski's“ su musu „Auszrą“ keremonijos nedaro; jis tiesiok jos iszdavime regi „vilių maskoliszką ar vokiszką“ (podstęp rossyjski lub niemiecki)! Ant tokiu jo zaujimu tik nusispnijauti reikėtu . . . Jis, kaip ir kiti jo broliai, ir to nesuranta, kad galima szirdije gaivinti meilę dėl savo pavargusios giminės ir kalbos lietuviszkos; bet jeigu iszgamais tapę trauktumėme ir temptumėme savo brolius į lenkiszką pragarą, neabejojame, kad užsipelnitumėme didelią tarp tu ponu garbę! . . .

Tolin „Dzien. Poznanski's“ grasindamas mums sako, kad pats musu raszto iszleidimas esąs „piktas ir nesavžiniszkas darbas“; jūg „jeigu esąs isztekme (wyptyw) nepriderinczio laiko ir milinczio savo įpa-

tības skirtumo (separatismo), tegul atsikvoszi ir padumoja, dėlkogi tai įpacz tokius daigtus platindamas tarp lietuvpalaikiu (sic! = „lud“ Red.) dirba. Už tieso nedėl ju“ ir tt. Bet dėl ko, klausiamo? Ar „Dzien. Poznanski's“ dumoja, kad mės lietuviszkai raszome dėl to, kad lenkai skaititu, kurie lietuviszkai nemoka!? — Lietuviszkai mės raszome dėl lietuviu ir pasitikimė, jūg rasztai musu bus skaitomi, ar užrubežiniams lenkams patinka ar ne ir kũ tolin, tũ vis daugin. *Mės tad dirbame ne dėl ko kito, kaip tik dėl savo broliu lietuviu!*

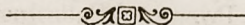
Baigia „Dzien. Poznanski's“ savo priesz mus raszta tokiais žodžiais: „Teisibė tik, kad musu (t. ė. lenku?) Lietuvoj' padorioj' sunkėsnis dalikas; kad malonis Apveizdos didesnė negu žmoniu piktibė, o kad nusi-tikėjime į pirmąją asame persiliudijė, jūg „Auszra“ susimanis, jei tiktai klista, kad pasiliks pavojinga, ir užbaigs negražiai o nepalikdama pikto pėstako (slad) savo trumpą amžiu, jei ira apsiėmimu nelemto pasi-tikėjimo ir viliaus“. — Ant tokios niekbilistės mės atsakinėti neturime priezasties nei noro; tacziau tiek paminėsimė, kad givastis musu raszto neprigulės nũ velijimo ir pranaszavimo vieno ar kito lenkiszko balso . . . . Zauniti jiems vale . . .

Taip tai sutiko pirmus musu žingsnius „Dzien. Poznanski's“, ir kaipgi jam dabar tikėti, jei sako: „lenkai nenori ir negali isznaikinti bei pagaiszinti lietuviszka gaivalą, kurį jie mili“ . . .

Kaip mili — matėme; ko nori — matome; ką gali padariti ir daro — matome.

O dangiszkoji teisibė, kurgi tu dingai?

Birsztonas.

Margis.

Giesmė isz Lietuvos veikalu,
L.Kundraiczio paraszita, lietuviszkaiszguldėS.Norkus.

Giesmė pirmoji.

(priemazga).

XVI.

Opos iszgijo — kunas atsigavo,
Senas lietuvis, kursai jį vaktavo,
Pagal Margio norą gražiai prižiurėjo
Žaisdas, ir tepė ir apriszinėjo,
Ir kol nūg mirio jį neatvadavo,
Rupinos', kaip tėv's apie vaiką savo.
Lietuvio vardas tikras buvo Liutas:
Jaunistėj' buvęs nežmogiszkai drutas;
Pajėgos dievai jam nepavidėjo —
Prieszginius savo kaip žlugtą velėjo!
Bet buvo ir kam! vir's isz viru imtas,
Krutinėj' stambus ir pecziūse rimtas.
Stiprus kaip aržūl's amžiais irietėjęs,
Narsus, kaip liutas, vaiku apginėjas;
Vokiecziams, lenkams taip jisai įkiro,
Jūg pamen' szendien narsumą to viro,
Jo rokmonumą ir didį gudrumą,
Stovilą augsztą ir kuno stiprumą,
Galibę kirvio, kurį kad nutverė,
Vokiecziams kailį perkuniszkai pėrė!

Bet po daug metu gal's amžio prislinko,
Ir rimti pecziai milžino sulinko;
Plaukai ant galvos lig sniegas pabalo,
Karsztas jo kraujas gįslose atszalo;
Balsas, ką muszój' lig Perkunas griovė,
Szendien tik sznabžda, lig vandenio srovė,
Vos tik daineles padainūt' valiojo,
Bet ir czion Liutui gerai pasiklojo.
Lietuvos darbus karėse atbutus,
Kaip narsiai grumėsi, trimitas suputus,
Kaip stripais nugaras križokams drožė —

Višlab dainose senukas išzrožė.
Žiloj' senatvej' jis nepataikavo:
Savo ir kitu darbus apdainavo,
Idant atmintis ju garbės nežutu —
Amžin's pamokslas jaunūmenei butu,
Kaip už liūsibę pridera kariauti,
Tėvinę ginant, neprietelius kauti . . . .
Žiniai, mat, ugnį szventąją dabojo,
O seniai ukės darbus apdumojo;
Vieniems, mat, garbė rūpėjo dievaicziu,
Antri kurstė ugnį szirdij' jaunikaicziu.

XVII.

Križok's gidomas, norint jau išzgijo,
Skaistumas veido neveik' įsivijo;
Kraujo išz kuno daugel išztekėjo,
Szirdis kas dieną, kaip lupos virbėjo,
Rupestis galvą mirtinai slogino —
Vaikszcziodam's blaszkės, lig po nasztą szvino.
Toksai tai vargas atkust' nedaleido,
Cziulptinai cziulpė skaistumą nūg veido:
Lig zolin's uksmėj', nors jis ir pražista,
Bet žied's nēr' aiskus, ir gelsta ir vista,
Szakos peleiszais apniktos glaumija,
Lapeliai krinta, nės szaknis kirmija.
Taip jaunikaitis glaumija ir niksta
Nors žaisdos gija, bet kunas neviksta.
Liutas križoko perszulius įspėjo,
Szirdis atližo ir pasigailėjo;
Pradžioj' nekęsdam's ligiai szliksztų liulį,
Purtės ir piko, lig bitė už dulį.
Budavo akim's, kaip kadą pažiuri,
Tartum su peiliu į szirdį įduria;
Gididam's gidė ir žoles virino,
Bet skausmu su jūm' dar nesidalino.
Szirdis kovose lig plien's užgrudinta,
Neveik galėjo buti sugraudinta;
Jis pats kraujūse ne kartą voliojos',
Taigi ir kitus matidam's ticziojos';

Bet szirdis Liuto veikiai suninksztėjo,
Kaip sopą szirdies križoko ispėjo.
Ir akim's meiliau jau į jį žiūrėjo,
Ir malonesniais žodžiais prakalbėjo.
Pravardės iszklausęs, sakė, atsiminęs,
Verner'į Ransdorp'ą, jo tėvą, pažinęs,
Ir dar su stripu veidą jo pažeidęs,
Kad tas kovoje jį parblokszti geidęs.
Žodis po žodžiui kaip isisznekėjo,
Net akis senio lig ugnis žērėjo,
Rodos' jam kupra nūg pecziu nuslinko,
Karsztesniu krauju szirdis jo pritvinko;
Rodės, kad senis dar vėl atjaunėjo',
Su draugais, kurie jau kapūs gulėjo,
Į karę aina, križokus galabin',
Į vartus pilies su bardisziūm' klabin'
Ir szaukia: „virai! verskime gi sienas,
„Czion tupi musu kraugėris nevienas . . .
„Kaip sziltas vilnas mės jūs sukedensim',
„Kas dar dris remties', tam galvą nurensim'!“ . . .
Toj' įkaitoj' dvasios besidžiaugiant gausiai,
Tankiai ir Margis atėjęs jo klausė,
Dumodam's, bet pats nieko nekalbėjo,
Tik kune kraujas jo greicziaus tekėjo,
Tik kart's nūg karto jojo akis raibos
Ugne žērėjo, lig debesij' žaibas! . . .
Žiuredam's linkon juriu Baltuju
Ir givenancziu križoku prie juju,
Akis ruscziai mėto, kumsczias abi gniaužia,
Žim', kad apmaudas atmonos jį graužia.

XVIII.

Jauną Ransdorp'ą bet n'uzpuldinėja,
Laiko jį liūnoj' ir savo globėje.
Nors neprieteliaus sunų jame mato,
Bet prie sunkaus darbo niekad jį nestato;
Nors vokieczius kitus nelaisvėj' laikitus,
Varinėj' visur pancziais surakitus,
Liepia kast' urvus po žamę per dienas,

Nesziot' akmenis ir muriti sienas,
Visaip kankinti, o prieg to dar barti —
Tur' taszit' medžius arba laukus arti.
Prie tokio darbo križoką nevaro,
Nežinē, kodēl taipo Margis daro;
Ar tai jaunistę taip jis jo godojo,
Ar gailis' jauno, esanczio bēdoje;
O rasi laukē ituksenczio kuno,
Turinczio eiti ant garbēs Perkuno?
Nežinē — žim' tik, kad drauge didžiunu,
Globoja, mil' jį, kaip savo sunų;
Sen's Liut's jį bovin' ir dainas dainūja,
Akimis niekas į jį nežnairūja,
Margis su savim' į stalą sodina,
Kasdien skaniausiai jį pavalgidina,
Ir niekad prie jo vokiečius nepeikia,
Nors szirdij' niekin', kernoja ir keikia.
Daleidž' iszeiti jam už pilies vartu,
Kur daug valandu vaikszcziodam's pravarto',
Ziurēdam's, kaip Nemūn's gražiai tiviliūja,
Su vėju, kurs žiedras vilnis jo voliūja.
Jsz tolimo kraszto, kur tiek pridejavo,
Siunczia tėvinēn dumas szirdies savo,
Klausia tėvucziu, kaip jūs dievas laiko,
Ar dar n'uzmirszo jiejie savo vaiko,
Kurs svetimoj' szalij' givendam's vienas,
Su vėju siunczia jiemus labas dienas.

~~~~~ Apie Raudonpili.

Dēlei Lietuvos dideliai garbingas XIV. amžius; nū tos gadinēs iszliko daug pasaku ir miniu apie musu Didį Kuningaiksztį Gedminą kaip Žamaicziūse taip ir Lietuvoje. Kadagi szendien nedaugis ką žino apie tą kuningaiksztį, asz keliais žodžiais apraszisiu jō darbus. Jeigu nebutu givenęs Gedminas, neturētu Lietuva nei garbēs. Gedminas sunus Liutavaro, o brolis Vitenio, sēdo ant sosto 1315 m. gimus Kr., o mirē 1340 m. Jis pastatē sostapilį Lietuvos —

Vilnių. Apie Vilniaus prasidėjimą eina toki minė: vieną siki Gedminas, medžiodamas pauriais Vilijos, atgules užsnudo ir miegodamas sapnavo sapną, kurį pabudęs apsakė kuningams; jam prisisapnavęs didelis vilkas; iš to vilko vis vilkučiai ėjė ir ėjė — ir pasklidę po apigardą. Tada kuningai jam išreiskė, jūg vilkas ženklinas pilį, kurią czionai reiki pastatiti, o vilkučiai esą žmonės, kurie apgivensę pilį. Taip tadą Gedminas ir pastatidino Vilnių.

Gedminas buvo surinktoju į daigtą lietuviu žamės, galingas ir sumanus karėse priesz tutorius, križokus, lenkus ir gudus; priesz jo galibę nei viena tauta nei skėsterti negalėjo, nės jis visus sumuszo ir sutrēmė. Gedminas buvo stabmeldis, jis karsztai milėjo savo tikibę ir nusimirė nekrikszczionimi.

Į keturioliktą amžių pareina ir paminklė apie puikiai išstatitą, dailiai išzmuritą, augsztą, dideliai gražaus pavidalo su dailiu ir augsztu boksztu, nū kurio aplinkiniai laukai matiti toľumu beveik ant 6 miliu, ir dar prisilaikanczią iki sziam laikui Raudonpilį, kurią paskiau lietuviai ėmė vadinti Raudondvariu. Szitas rumas žėri Lietuvos žamei gražiame daigte apigardoje Nemūno ir ira pastatitas ne per toli nū Kauno. Tai taipogi darbas Gedmino. Raudonpilis senūse laikūse buvo aptaisita gintuvė nū vokieziu. Kadą križokai įsimuszę į Lietuvą, atėjo iki Raudonpilies, czia musu kuningaiksztį betremiant križeivius, rėtino (pažeidė) vienas galiunas, kareivis križoku „Thileman von Zumnach“, ir Gedminas pasimirė; už tai dėl kiekvieno lietuvio skurdus ira paminėjimas Raudonpilies praeigio. Raudonpilį paibaigė muriti 1337 m. Endris Bavarietis,*), giminė ciesoriaus Liudviko; ne poilgam bet po smerczio Gedmino, sunus jo Montvidis pagražino Raudonpilį Lietuvai; vienok neilgam, nės netrukus ji vėl ant 10 metu atiteko vokiecziams. Kad Teodoras Alten-

---

*) Už tai Raudonpilį tankiai vadina — Bavarpilimi (Baierburg).

burgas valdidamas krizeivius gavo rasztą nū ciesa-
riaus Liudviko 17. d. grūdžio 1357 m. ant apēmimo
valdžios Lietuvoje ir Zamaitijoje, Raudonpilis buvo
nuskirta į sostapilį naujos valdistės. Kad Jiegalius
prikerglino Lietuvą prie lenku, jau XVI am. szitas
rumas kliuvo į valdžią lenkams: Zigmantas Augustas
padovanojo jį garsingam to laiko kariauninkui lenku
Kristinui Kirszensteinui, kurio gentis valdė Raudon-
pilį iki 1810 m. Tada ją atpirko Platonas Zubavas,
kurs jau Zamaitijoje buvo gavęs keliatą dvaru nū
maskoliu ciesaorienės Kotrinos II. Zubavas priesz
savo smertį tą dvarą atidavė į kraiti duktereį Zopei,
nutekancziai už Pirczio, kurs neilgai jį valdęs pardavė
senatoriui Kaiserovui; Kaiserovas tą dvarą perleido
savo neptei, kuriai prižiurint Raudonpilis iszlaikė
savo gražumą ir didumą iki musu dienu.

(Tai vis užrasziau isz burnos žmoniui, kada būvau
apielinkėje Raudondvario, 14. d. spaliu mėnesio
1883 m.)
V. Vaiczaitis.

Szvietunas*) ir pelēda.

Iszbanititas, iszvitas isz savo namelio,
Persekiotas, stumditas nū visu ant kelio
Už tai, kad kožną daigtą tikru vardu szaukė,
Vienas nabag's szvietunas per svietaį sav traukė,
Per girias ir per laukus, isz miesto į miestaį,
Gabendam's visą turtą sav', protą apszviestaį.
Vieną sik, beapmąstant visą savo bēdą —
Buvo tai gelmėj puszczios — mato jis pelēdą
Aplink apspietaį kēksztu ir varnu
Tarp rēksmo, klišmo ir užmo sparnu,
Kurie ją baisiai neapkęsdami
Nužudit' taisēs' bjauriai kriokdami:
„Sz'ai ta bedievė, viža tamsinēs,
Tai neprietelka musu tėvinēs;
Reiki ją givą nūgai nupesztį,

*) Pilozopas.

Potam apsudit į provą vežti:
Taip, taip! nupeškim tą naktinikę
Ir sudon vežkim!“ — visi surikę
Skrido su urmu ant jos ir smarkiai užpūlė.
Matidama, kad tai ir' neįūkai, pūkūlė,
Savo gerą ir didelę galvą kraipidama,
Pradėjo jiems pasakot' jau kūne verkdama,
Apie savo nelaimes, bet tai tuszczas darbas:
Už nieką jiems szauoniausi žodžiai — proto skarbas.
Sujudint's jos nelaimę, nėra szviesunistė
Įkvepia mums į sirdis meilę ir žmonistę,
Mus' mantusis, nubaidęs burį nevidonu,
Klausė pelėdos: už ką ta gauja terionu,
Galvažudžiu, givastį tav atimt' gorojo?
Ką jiems pikto padarei? Pauksztis pasistojó
Ir atsakė jam: nieko; mano kaltenibė
Visa ir' tame, kad asz permatau tamsibę.

J. A. V. Lictuvis.

Apgulmi rasztu skiriai.

Dūnalaitis.

Skaitimas „Auszroje“, Rigos giedotoju draugistėje,
atliktas $\frac{7. \text{ vasario}}{26. \text{ sausio}}$ 1883 metu.

Malonus klausitojai! Ketingant kalbėti apie lietuviszkus rasztus, ira reikalingu isz pat pradžios apsižvalgius savo kalboje, iszsirinkti tam atsakanczius vardus.

Visoje Europoje prijimtas žodis „literatura“ ira musu prigimtiems lietuviams nepažįstamas; už tataigi ir mokinti vokiecziai įsteigdami draugistę suvokimo viso lietuviszkos kalbos skarbo užlaikimop mokslams ant amžino laiko, pramanė ją „Draugistę lietuviszku rasztu“. Ir taip rasztais*) vadiname vis, kas ira rasztu ir spaudinimu apskelbta svietui.

*) Asz vadinu literaturą — *raszliavą*, tas žodis pablakus piliavai, rinkliavai ir k. Nežinau ar jis gerai pramanitas, norint tuliems lietuviams jis pamėgo. Kitą vadina literaturą — *raszėjistę, raszimenę*. . . .

Pagal savo kilmę rasztai skiriasi į tautinius rasztus ir dailius rasztus*).

Tautinius rasztus geriausiai būtų vadinti žodiništes, nes jie yra kilę nuo givų žodžio ir užsilaiko žodžiūse, t. e. givoje kalboje žmonių, o įpacziai prastuju žmonių, nepasilitėjusių viršesniojo praszvietimo ir nenusitrynusių dar nuo savęs senovės dvasiszku pramonės užvalkalu; dailusgi rasztai yra mokitu viru sudėti, ant paveikslo rasztininku senosios ir naujosios gadinės.

Žodiništė (tautiniai rasztai), užlikusi nuo neatmenamos senovės kalboje praszcioku, yra dabar mokitu viru labai garbinama ir daugalios vartojama mokitūse rasztūse iszguldimop atsitikimu gyvenime kaip musu tautos, taip ir praszaliniu tautu seniai pralinkusiam laike. Dėl giliai mokito viro gana kartais vieno žodžio iszguldimop paprastai nepermanomo atsitikimo.

Musu lietuviszka žodiništė, kaip ir visoki svetima, skiriasi į dvi dali: į pasakas ir dainas, kurios tapo renkamos ir suraszomos naujasniojoje gadinėje. Tarp dainu yra gartiausios visame pasaulyje slaviszkos, o įpacziai serbiszkos. Taigi ir musu lietuviszkos dainos yra mokitu viru labai giriamos; tiktai su gėdą turime prisipažinti, jų mės patis neiszvidome gražibės savo neatimamu turtu: buvę senovės gadinėje musu pikcziausi neprieteliai — vokiecziai parodė pirmieji valibą lietuviszku dainu, versdami jas į savo kalbą ir girdami savūse rasztūse.

---

*) Nenutikę ties manim' aptarimas: tautiniai rasztai būtų visa raszliava, kuri pasiliti tautos; taigi czia patilptu ir istorija ir tiesu rasztai, ir apie auginima ir daug kitu, ligiai kaip pareina czia pasakos ir dainos. Taipogi žodiništė ne tai reiszkia, ka rasztininkas aptarti norėjo. Žodiništė pataisita nuo žodinas, o žodinas — tai rasztas, kuriame patalpinti pavienam visi ar daug žodziu kalbos. Kasgi tadą bus žodiništė, atitrauktas suprotis? — Tolesniai rasztininkas neatskiria dailę arba priemonę (ars) nuo mokslo. Poėzija, muzika, skaptoristė, namstata — tai vaisiai dailės. Dailėje atsispindi daugiausiai jausmas ir vaidentuvė (φαντασία), o moksle patirimas, saprotavimas ir vaidentuvė.

Dailus raszta'i ar vėl ir'a skiriami į dvi dali, kuriu paženklinimop visame praszviestame sviete ir'a vartojami iszmirusiu kalbu žodžiai: proza ir poėzija.

Proza, žodis lotiniszkas (prorsus — tiesus, prorsa oratio — tiesi kalba), ženklina kalbą prastą, vartojamą kasdieniniame apsiėjime, iszreiszkenčią veikalu arba nusidavimu pasakojimą prastais tikrais žodžiais.

Poėzija, žodis graikiszkas (nū veikvardžio ποιῆν — dariti, tverti, pramaniti) ženklina kalbą dailiai sutaisitą, pagal mieros ilguju ir striuguju balsiniu žodžiūse. Poėzija dar ir'a vadinama jungtinę kalbą, nės joje visados atsitinka žodžiai, patogiai sujungti, tankiai posmūse, ligiai sumestos ir posmais surisztos siulu srūgos arba tacziaus gražiejie žiedai, isz daržu ir lauku surinkti ir dailiai suriszti vienon kvėtkon (riszelin). Vietoje žodžio poėzija asz linkėcziau tacziaus vartoti stacziai graikiszką žodį poiėsię (ποίησις).

Isz visu czionajos minėtu raszto daliu perkratinėsim'e sziūk'art pavirszomis lietuviszką poiėsi.

Poiėsis raszant ne gana mokėti ir suprast'i kalbą, bet reiki dar tame pragum. Kits sukrapalioja eiles, rokūdamas balsines ant pirsztu ir pritaikindamas sąskambius eiliu galus; bet visas jo darbas ir'a ligiai riszelis žiedu, visą saują per kits kitą darže nuskintu ir pakraszcziais aplink apkaiszitu gražesniais žiedais su ligiomis atstomis tarp kits kito. Tokius raszitojus galėtumėme vadinti eilakrapaliais, kadangi tikrus poiėsis raszitojus vadiname poiėtais, t. i. dailiais eiliu tvertojais.

Kožna praszviesta giminė arba tauta turi keliatą didžiuju poiėtu, spindincziu savo tvarais tarp mažesniuju. Tie didieji poiėtai, tai ir'a saulė spindinti rasztu sviete. Bet mės tūmi negalime pasigirti, nės musu kalba ir raszta'i dar nepakliuvo į praszviestuju kalbu ir rasztu skaitliū.

Lenku litėraturoje ir'a czielas skirius poiėtu lietuviszku, o virszumi ju Adomas Mickeviczia; bet jie su visumi neprigimtiejie lietuviai, arba lietuviai per mokslus „iszgamai“ nės daugibė ju nemokėjo lietu-

viszkos kalbos; jūsgi vadina lietuviais todėl, jūg pagal savo kilmės buvo isz to kraszto, kurs kitą kart buvo vadinamas Didkunigaiksztistę Lietuvą. Tie poiėtai, gimę ir užaugę Lietuvoje, apraszinėjo lietuviszkus senosios ir naujosios gadinės atsitikimus ir tūmi įgavo vardą skiriu lietuviszku poiētu.

Tikrai lietuviszku poiētu, lietuviszškai parasziusiu savo tvarus, prisiskaitisime labai nedaugalios, nės visi musu mokiti virai (atskirus labai mažą skaitlių), niekindami savo prigimtą kalbą, paskęsta svetimose tautose. Tą daigtą lengvu ira iszmaniti. Kožnas, norėdamas mokslūse prasiszviesti, nieko neranda lietuviszkūse rasztūse; o prasiszvietęs svetimoje kalboje, ant svetimu paveikslu, tūmi prisisavina ir svetimą budą iszreikszi savo misles. Tiktai kuningai, pagal savo stoną mokina svieta jo kalboje, negali szalintiesi lietuviszkos kalbos. Už tatai musu pirmieji rasztininkai buvo kuningai, kaip ir visur kitur; nės jie darbaliiodami aviniczioje Vieszpaties, gali tiktai vartoti kalbą, suprantamą ju dvasiszškai bandai.

Grižtant prie poiėsių, reiki priminti, jūg dailiūse lietuviszkūse rasztūse jinai labai mažai buvo globojama, už tataigi nedaugalios jos licziu teturime. Pirmiausiai buvo sudėtos dvasiszkos giesmės, vartojamos bažnicziose krikszczioniszku tikėjimu, t. i. kataliku ir evanieliku. Isz svietiszkos poiėsių turime taipogi giesmes ir ėpus, t. i. tautos veikalu apraszimus.

Sziūkart ketinu padūti trumpą žinią apie raszi-toji lietuviszko ėpo, žinomą po vardu „keturios metu dalis“. Czionajos seksime pasakojimą Augusto Szleikerio, apgarsintą Petropilėje 1865 metų.

Kristijonas Dūnalaitis (Dūnaleitis, arba isz lotiniszko: Donalitius), lietuviszkos kilmės, gimė 1714 metų per paczius Naujus metus Lazdinėliūse, netoli nū Gumbinės. Jo tėvas buvo Kelmiszkiis dvarponis. Apie jaunistę poiėto nepaliko nei jokios žinios, nei kalbinės nei rasztinės. Numirus jo tėvui, motina atidavė mažą Kristijoną į iszkalą dėl neturtingu vaiku Karaliaucziuje. Kristijonas savo stropumu įgijo mokslą

diktųjų mokintojų, kodėlgi jis buvo taip prisiskudri-
nęs graikiszkoje, lotiniszkoje, ebrėjiszkoje, prancuzisz-
koje ir vokiszkoje kalbose, jūg kožnoje minėtu kalbu
galėjo sudėti eiles, ko trupucziai paliko tarp jo po-
pierių. Bėdos prispaustas ir badą kentėdamas, jis
mokėsi Karaliaucziaus Univėrsitėte dvasiszku daliku
penkerius metus (1732—1737). Tame pat laike, bu-
damas lietuviszkos seminarijos sądraugu, rado tikrą
vietą, kur galėjo atsitinkamai prasilavinti prigimtoje
kalboje. Pabaigęs akadėmijos mokslą dangstėsi tė-
viszkėje, tartum gubernoriumi (vaiku mokintoju) lig
1740 metu, kada buvo paszauktas į rektorių (pas mu-
mis sakitu: daraktorių) prie bažniczios iszkalos į
Stalupėnus, miestą arti jo gimtinės. Jo veikimas prie
iszkalos, per trejus metus, su įgitomis akadėmijoje
žiniomis, paliko tai vietai nepragaiszamą naudą.
1743 metų, viresnibės isz Karaliaucziaus rasztu buvo
paszauktas skelbti dievo žodį į Tolminkiemį, netoli
nū Gumbinės, kur jis turėjo po savimi dvejopą pa-
rakoviją, už tatau-gi jam reikėjo sakiti pamokslą dve-
jose kalbose: vokiszkai ir lietuviszkai. Czionajos jis
pergivėno ir trusėjo be poilsio 37 metus savo parak-
vijonu milimas kaip koks patriarkas.

Jo trusėjimas po namus ir užsiėmimas pateika-
jame laike dar szaip-taip ženklina jo budą. Isztinkamai
jis praleisdavo savo laiką dirbinėdamas sodne, kurį
iszpūsžė iszrinktaisiais vaisiniais medžiais. Jis tena-
jos kasė, cziepijo, sodino, dumodamas kiek-tiek lai-
mėsę kada-nonts paskesnieji: dandum quandoquidem
etiam posteritati aliquid est. Į savo milimūsius mok-
slinius darbus jis pasiskirė mekaniką, optiką ir kviziką.
Optiszku stiklu tekinime jis buvo tobulas; jo ora-
mieriai (baromėtra) ir sziltamieriai (termomėtra) buvo
ilgą laiką garsus. Tokį pat mandagumą buvo igijęs
dirbti muzikinius įtaisus, įpacziai partapijonus. Taigi
su tūm užsiėmimu jis jungė patikimą muzikop ir didį
mandagumą žaidime. Nedaugaliems poiėtams nusi-
dūda savasias giesmes arba dainas komponūti; tas
jam gerai nusidavė; czionajos priguli: Prietelistė

Dovido ir Jonatano, Gaspadoristė pirmuju žmoniū, Laimė ir nelaimė, Viltis. Tas giesmes jis giedodavo su muziką aplankancziams jį prieteliams.

Dūnalaitis mirė 1780 m. 18. dienoje vasario, vi-resnibės garbinamas, parakvijos milimas ir prieteliu apgailimas. Jis paliko naszlę, pergivenusią dar 18 metu. Vaiku nepaliko, bet jo vardas ne pragaisz, kolek bus lietuviai.

Ne vien metu giesmes Dūnalaitis isztaisė, bet ir kitus rasztus, tarp kuriu ira pasakos ir pasakojimai kilę isz paties poiėto pramonės. Szit tos pasakos: 1) Lapės ir gandro czesnis; 2) Rudikis (szū) jomar-kininkas; 3) Szū didgalvis; 4) Pasaka apie szud-vabalį; 5) Vilkas provininkas; 6) Aužūlas girpelnis ir 7) Priczkaus pasaka apie lietuviszką svodbę.

Dūnalaitis raszė visas savo poiėsis eksamėtrais, t. i. szeszmerinėmis eilėmis, nors tokios eilės ira pa-sakoms per ilgos, bet jos iszėjo dailiai sudėtos. „Me-tūse“ iszreiszkia Dūnalaitis lietuviu givenimą kasdienini, kitąkart priligidamas su givenimu ponu; jis ne pra-leidžia ir mažiausiu sziokiu tokiu atsitikimu.

NB. Antrakart $\frac{6. \text{ kovo}}{23. \text{ vasario}}$ buvo perskaititi iszrinkti szmotai isz „Metu“.

J. K. Sz.

Apraszimas žemės turtu.

(priemazga).

Trecioji veislė.

Degantieji dalikai.

Prie tos veislės, kaip augszcziaus pasakiau, priguli daug žemės daigtu, lengviai degancziu ilaidžioje ugnije.

Siera teka upeliais garūdama isz degancziu kalnu už Rimo. Žemėse jinai guli gįslomis ir grumulūse pas Krokuva, Italijoje, Sibėrijoje ir Vokietijoje. Tan-čiausiaigi jinai kupeton suvirusi su gelžia, variu, ak-menūse. Isz tokiu akmenu Vokžemije jos kūdaugiausiai iszdegina. Szaip sierą isz akmenu dirba: mo-

linį peczių pristato trubeliu parpurkos, suvestu galais į ilgą lovį, turintį apaczioje auskiną (lataką). Trubelias pripildo sieriniais akmenais ir kaitina sierą akmenūse; isztirpusi jinai teka į apatiną trubą, o per auskiną į lovį. Taip gautą sierą dar kartą tirpo ir pilia į žiedikles (kvormas) — tokią sierą atveža pas mus. Siera, pas mus perkama, yra kieta ir trupi, betgi ją isztirpius ir supilus į vandenį, ji randasi draiki ir tisi, o į kelias dienas ji vėl sukietėja. Ji dega mėlina ugnimi ir troszku nū jos. Deda sierą į paraką. Kartais tinkasi matiti smulkią sierą — ji gaunama aptiekose ir vadinasi *žiedu sieros*; tas sieros žiedas gaunamas isz sieros garo. Isz sieros darosi vitrijolas.

Gentaras (burksztinas) randamas aplink Palangą, ties Klaipėdą, ant Kopkalniu, ties Karaliaucziu. Ira tai givi sakai pusziu ir egliau, apneszti žemės ir sugelžėję. Jį atranda gįslose ir grumulūse. Dirba isz jo karolius, cigarturus, galus cibuku. Geltonas brangesnis nekad baltasis, užvisgi brangesnis kopustinis. Degdamas dūda gerą kvapą. Jis patrintas pritraukia dulkes ar pukus.

Anglis. Visi dalikai szio pasaulio — givis (givuliai, medžiai) — daugiausiai turi savije anglinės medegos. Angli-gi gauname dvejopai: per ugnį ir per puvimą. Ugnis suteikia mums anglis tikrasias, o puvimas — akmenines. Puvimas ir degimas yra tas pats daigtas. Taip jei mės pakursime peczių ir ne-uzkiszime priekakczio, tai medžiai iszdega ir angliu nelieka; o jeigu priekaktį pridarisime, medžiai apdegs ir paliks anglis. Taipat atsitinka ir su puvimu. Jeigu įkasime medį į žemę, taip kad oras negaus prie jo prieiti, tadą į keletą deszintu metu rasime anglis. Taigi matome, kad sudegimas angliu neprideri nū oro, bet be jo įviksta pavirtimas medžiu į anglis. Taip buvo ir su miszkais tvanmeczio gadinėje, kuriūs apneszė vandū žemėmis; ju tai liekanomis yra akmeninės anglis. Jos dega gerai, bet labai smardžiai, ir dega dūdamos didelį karsztį. Jos sugadžios prie gel-

žiniu keliu, prie dirbtuviu, vienok neblogos ir kalvėje. Atveža ju daug išz Anglijos, Vokžemio, ira ju geras plotis apie Perma, už Maksvos. Akmeninės anglis szańp galėjo pasidariti: ten, kur szendien kasa pilningus mažkū medžius stūbriaais, turėjo buti dideli miszkai tvanu meta; vandū griovė kalnus, neszė smiltis ir pakalnėse medžiai apsineszė smiltimis, o palikę apaczioje jie pritruko oro, ir pavirto į anglį, t. e. supuvo.

Torpos-gi turi kitoniszka paeigą ne kad akmeninės anglis. Ant žemės juk laiko netruksta. Matiti galime vandenije sziovias netokias žoles siulūtas, isz-sitampiusias ant akmenu ar pluduriūjanczias. Tokios žolės iszdžiuvus upeliui ar pelkei nugula ant žemės, o pripludus vandeniui vėl pakila ant vandens — jau nebe vienos paczios, bet su žeme, su sėklomis menku žoleliu mėgianszciu drėgnumą, kurios auga, židžia ir taiso per kelerius metus jau mažai-mažai salas, kupszturus; prie to viso prisideda dar sziovios-ne-tokios draikanos, samanos ir karklapalaikiai, ir taip į keletą deszimtu metu jau žalioji bala apsinesza kaskartą daugiaus žeme. Žolės szaknijasi naujos, o pirmutinės grimzda susikerėjusiomis szaknimis ir puva mažai te-prieinant orui — taip tai ir pavirsta į taip musu vadinamas torpas. Taip tai nusitinka maž-daug kiekvienoje baloje. O augimas torpu neiszpasakitais, taip antai Danijoje vieta, kur imta torpas, į deszimt metu nebepažimi. Torpose ne puva juk ir kunas žmogaus; taip rasta Danijoje sveikus — moteriszkę ir viriszki, kuriūdu buvo prapūlusiu pirm 10 metu; ant oro jų dūmė puti ir pakasimas atgal nieko nebepresidėjo.

(Toliaus bus.)

Mezzofanti ir prigimta kalba.

Vieną kartą — buvo tai 1844 m. — susitiko su garsingu galviniu, kardinolu Mezzofanti, vieniszkis (isz miesto Vienos) dainius, židas Dr. A. Frankl, kur-sai už savo prigimtą nors laikė czėkiszka kalbą, bet giesmes savo daugiausiai eiliavo vokiszkai. „Kodėl

Tamista neraszai savo prigimtoj' kalboj'?" paklause kardinolas vokiskzai. — „Pirmutiniai mano darbai, atsake Frankl, jaugi buvorasziti czekiskzai, bet sunku — czekiskzkos dainos turi mažai skaititoju.“ — „Kad taip, tai asz turiu sakiti, jūgei Tamista galėtumei per savo rasztus laimėti didesnį burelį skaititoju,“ sake Mezzofanti. — „Galima buti, atsiliepe vēl Frankl, bet ar ne vis ligu, kokioj' kalboj' mēs savo dumą iszreiszkiamė? Monsignore, kaipo kosmopolitas kalbose, pritarсите man sziamė dalike.“ — „Niekumet!“ suszuko kardinolas. Man mano prigimta italiskzka kalba ira brangiausia, isz viso svieto kalbu mieliausia. Pažistu kelias kalbas, dailesnias ir rasi turtingesnias, bet tik italiskzkoj' jauziusi liūsiu beesas, taritum aksomūtūse rubūse. Kožnoje svetimoje kalboje, pridurė kardinolas, ira man dvigubai sunku, kadađi reiki apdumoti pirmiausiai kalbą, kaip reiki iszreikszi, o paskiaus koku budu galima dumą iszreikszi“.... Taip kalbėjo žmogus, kursai pažinojo ir mokėjo penkesdeszintis kalbu! —

O ką toks garbingas viras sakitu pamatęs, kaip lietuviai savo brangią tėvu kalbą niekina, keisdami ją ant židiskos ir cigoniskos? Szendien, kadađ ir neprieteliai Lietuvos pripažinti pradėda mums tą teisibę, kad ant svieto ne esanti puikesnės ir senesnės kalbos, kaip lietuviskzka, mēs patis tik ją niekiname, nenorėdami pažinti jos didę vertibę. Kadađi atsiras Lietuvoje kits Mezzofanti, kursai žodžiu ir darbu praszviestu akis apspangusiu lietuviu ir įkurtu szirdise juju meilę dėl savo kalbos? B.

Musu kningos.

Lietuviskos ir senausios dainu kningelės, iszleistos ni M. Jankaus. Tilžė 1882, laksztu 36, prekė 30 pf. = 15 kap.

Po tokiu užraszu iszspaudintas tapo pas Mauderodę Tilžėje dainu surinkimas, turis savije 22 daini. Nors p. Jankus ir vadina tą kningelę „seniausia“, bet skaititojas veltui jeszktu czionai senu dainu musu. At-

skirus vieną dainą (N. 17) apie molinį pūdą, kitos dainos ir ne taip senos. O ir szita apie molinį pūdą daina tapo jau senesniame savo pavidale spaudinta Juskos surinkime: „Lietuviszkos dainos“. Mēs tik tiek turime sakiti, jūg szitoje dainoje, kaip ir Juszkos užrašzitoje, minavojamas „ponas lenku bajoras“, regisi, ne per seniai įkisztas tapo musu dainon, nēs mums teko girdėti tą paczią dainą, o vieton „lenku bajoras“ dainūjama buvo — „bernelis“, „bernuželis“. — Paskutinēs, butent 17—22, dainos szito surinkimo ir labai jaunos, ir kilusios, regis, su įtekme visą musu budą, dabą ir kalbą sudarkanczio vokiszkumo . . . . P. Jankus patalpino savo kningutėje ir Vilemavicziaus giesmę apie Birutę (N. 3), bet didiai sudarkitą. Gailu, kad jis nespaudino tą giesmę pagal musu rasztą „Birutė“ isz 33 N. „Lietuviszkos Ceitungos“ 1881 m. Butu taipogi p. Jankus gerai padaręs, lietuviszką kalbą savo dainu akilai apvalidamas nūg vokiszkuju barbarizmu . . . Abelnai bet nužiurint ant kningelēs p. Jankaus ir jo meilēs dėl kalbos ir praaitinēs musu, mēs turime pagirti jojo trusą ir darbsztumą, ir veliti, kad ta jo kningelē Lietuvoje butu meilingai priimama.

Isz prakalbos p. Jankaus mēs atkartosime szitūs jo žodžius:

Mieliejai broliai, lietuvininkai,
Apmislikit bent kartą tikrai,
Kaip kartą buvo mus' kalba meilinga,
Žamē Lietuvos pagirta, turtinga.
Bet dabar tu, Lietuvos mergelē,
Tu turi dūt savę vadintis vargdienēlę!
Tu turi buti nū visu nuspausta,
Negarbinga ir visu papeikta.

Tolin jis paminēdamas, jūgei mēs turime „tarnauti židams ir cigonams“ nurodo ant to, jūg senovėje, kada Lietuvoje vieszpatavo vienibē tarp žmoniu ir brolistē, giminē musu palaiminga buvo; bet vienibei ir senovēs tikibei isznikus, Lietuva suniko, suiro . . . Szendien „mēs budami nenaudingi, esam' su židu ir cigonu kalbą pakajingi“; atsizadame nūg savo dideliai gražios, puikios ir senos kalbos, kuri neturi sav ligios,

ir pleperūjame vokiszkai, lenkiszkai ar maskoliszkai. Szirdise musu atszalo meilė dėl musu garbingos kalbos, ir mės sunkiai pažeidžiame Vieszpatį ir musu garbingus sentėvius, kurie isz kapu atsikėlę, nepažintu savo nenaudėlius nepoczius (vaiku vaikus), atsizadėjusius nūg savo kalbos ir broliu! . . . Mės drauge su p. Jankumi galime „raudojimą raudoti“ dėl sunikimo senoviszkos garbės Lietuvos, josios didybės, josios platumo! . . . Szendien mes galime tik melsti vieszpatį, kad jis atgaivintu dar szirdise musu ir įkurtu karsztą, tikrą meilę dėl musu kalbos; kad jis nedaleistu mums aklai užmirszi praeitinę musu; kad kiekvienam musu broliu *įkvėptu jis dvasę tikrai lietuviszką.*

Ragindami ir praszidami, kad p. Jankus ne paliautu trusėsiesi apie rinkimą ir spaudinimą musu dainu, mės užbaigsime trumpą paminėjimą „Dainu kningelės“ jo paties žodžiais:

„Todėl priimkit kningeles meilingai,
Ir iszguldikit visas iszmintingai,
Tai mažosės' bene ką gerą rasit',
Motiną ir kalbą milėti suprasit'.“

Dudutis.

Viltis.

Vai noriu miego, saldaus miegelio,
Kad asz užmigcziau nors valandėlę,
Tad' pailsincziau kojas, rankeles —
Neb'spaustu mislis mano szirdelės.
Skausmūse tankiai mirksta szirdelė,
Už vis daugesniai szia valandėlę:
Apraudžiu graudžiai savo Lietuvą,
Kuri kaimėnu keikiama buvo . . . .
Ar kur lingūju, ar ką dainūju,
Vis ją regėti laiką lukoju;
Miliu Lietuvą karszcziu karszcziausiai:
Už tadgi noriu daugiu daugiausiai
Su aną sirgti, amželi bengti,
Nors aszarose skausmą uždengti! . .

O milimoji! atidūdu szirdį,
At'dūdu savę, jei tu dar girdi!
Be tavęs sunku givent' ant svieto,
Negaliu rasti dėl savęs vietą,
Kurioj' užmirszcziau nelaimės, vargus,
Kokius tur' kęsti Lietuviai brangus . . . .
Neb'noriu miego, neigi ilsėti —
Viliūs' Lietuvą dar paregėti!
1880. Krūpiai. A. B.

Girtūklis divai.

Girtūklis visą turtą kad prastojo,
Mėliną nosį krapsztidam's dumojo:
„Jau suvis nieko dėl manęs neliko,
„Ir neiszmanau, kaip tai atsitiko?
„Kaip su visukūm trobos dingt' galėjo?
„Tegul piningai per gerklę praėjo,
„Tai slidus — lengvu jūs prariti,
„Taipat su kitais daigtais padariti;
„Bet kaip perėjo balkiai, sparai, lotos?
„Kaip neužkliuvo ir sienos szakotos?
„Tą neiszmanau ir žinot' negaliu,
„Nors isztirinėdamas gulu ir keliu . . . .
S. N.

Isz Lietuvos.

Vienas labai didis Lietuvoje ponas Z. sakėsi padavęs į Maskoliu viresnibę praszimą, idant ji iszgabentu ant apsigivenimo į gilia Maskoliją tūs lietuveliūs, kurie savo krasztelije žemės neturi . . . Gailu butu, jeigu tektu musu žmoneliams dangintiesi į svetimą szalę. Taipat butu reikėję dariti ir su latviais bežemininkais. Bet latviai kitaip isimanė. Jie ėmė reikalauti nū viresnibės, kad jinai savo dvarus padalijusi į dalis nū 15—30 desintinu žmoneliams dūtu ant iszpirkimo; tadą ir žmonės butu

dūningi, ir viresnibė gautu gerą žiupsnį piningu. Kodėlgi negalima taipat padariti musu kraszte?

J. Szl.

Raseiniūse neseniai tulas urėdininkas B., kursai buvo savo giministės, kalbos ir tikibės iszsziadėjęs ir viską svetimą priėmęs, nusiszovė, kaip žmonės sako, isz sąžinės grauzimo dėl pametimo lietuviszkos giministės ir priesztarimo jai.

P.

Klembarkio dvare (lenk. Plemborg, ant kraszto Dubisos upės. — Plemborkas paeina nū žodžio Pilemburg, Pilemburg, Plemburg: isz „pilis“ ir vok: „burg“; senovės laikūse gintuvė križoku, kurios liekanos ir szendien ten dar sode randamos) givena p. Dauggirdas. Jis paeina isz garsingos senovėje giminės, ir todėl isz meilės dėl savo prigimtos žamės ėmė perkasinėti nekurius kalnus, norėdamas rasti senovės liekanu. Jo darbas pasiliko isz tikro nebe naudos; nės p. Dauggirdas susitaręs su dr. Kavaliauskiu isz Raszcziu ir kitais perkasė kalną tėviszkėje p. Bialozoro-Jasnogorką, Kauno paviete, ir atrado tenai daug liekanu ir senovistės daliku grabūse senovės lietuvininku, kaip tai žiedu, auskaru, ginklu ir tt. Tūs visus dalikus galima matiti rume p. D. Klembarke, Raseiniu paviete, netoli Eirogalės. Isz to galima datirti, kad p. D. ira netik geras teplioejas, apie kurį visi žino, bet ir isztirinėtojas tėvinės liekanu. Dūk Dieve mums tokiu daugiau, kurie nesigailėtu taip, kaip p. D., savo piningu dėl mokslo ir Lietuvos praeigos! Apie tūs radinius placziai paminėta lenk. laikrasztije „Kłosy“ 1882 ir 1883 m. su ju paveikslais per patį p. D. —

Mirdamas kuningas Kalvino tikejimo, Karolis Nėrlichas, paliko labai placziają lietuviszką gramatiką, dar nevisai pabaigtą, rankrasztije. Keno rankose vienok ji ira, su lig sziol man neteko susekti. Taipogi girdėjau, jūg didelios verczios dėl lietuviszkos kalbos ira jo pamokslai. Karolis Nėrlichas buvo sunumi Samuėlio taip jau kuningo evangieliku, kurie iszpažįsta Kalvino mokslą, senijoro arba viskupo Ža-

maitijoje. Karolis mokslus ėjo Kėdainiūse, nės tenai kitą kart buvo gimnazija 6 klesu, dabinama ir užlaikoma kasztu Vilniaus evangieliku sinodo. Paskui jis mokinosi taip kaip ir visi evangielikai einantieji į kuningus teologijos Tarbatos universitėte. Kad czia pabaigė mokslus, jis paszvestas į kuningus gavo vietą Birzių miestelije, Panevėžio pavietije. 1847 jis persikėlė į Kėdainius, kur budamas kuningu jis buvo ir mokintoju pavietinėje mokslavietėje, o paskui ir gimnazijoje, nū pradžios vokiszkos, o paskui lotiniszkos kalbos; jis iszguldinėjo dėl kalvinu - lietuviu taipjau ir lietuviszką kalbą. Mirė Kėdainiūse 1860 metūse (kiti sako 1861) ir tenaipat palaidotas ant evangieliszku kapu. Jam mirus, likusi naszlė isz namu Jūzė Statkauskiukė, isz Kauno pavieczio, kuri paskui isztekėjo už Pavlaviczios ir dabar givena Svitaniszskės dvare, arti Kėdainiu. Pas ją galėtu buti virsziaus minėti rankraszcziai. Idant tai vis galima butu susekti, tai priduriu, kad duktė mirusio kuningo Karolio, poni Kognovickienė, givena Raseiniūse, savo namūse ant Senatorinės uliczios, ir kad jo tikra sesū taipjau Kėdainiūse givenant, namūse Glatkauskiu, arti Kataliku bažniczios, jos pavardė — Navickienė. Žino taipjau apie jį labai gerai vienmokslis jo kuningas kalvinu Andriejus Kaderas (pas jį raszoma per Panevėžį į Birzius, o nū tenai į Papilį (Popiel). Nebegivėlis labai sutikdavo su grovu Jonu Tiszkumi (Tiszkievicz), tėviszkainiu Birzių. Pranokėjas (pirmtakunas) Nėrlicho vadinosi Dombskiu, kurs kilęs ira nū Poznaniaus. Vienas Dombskiu, vesdamas Nėrlichiczia, isz Rigos, turėjo pažadėti priimsę pavardę Nėrlichu. Nū to laiko toji szaka giminės Dombskiu vadinasi Nėrlichais. —

Kitą sikį Kalvino tikėjimas buvo labai pasiplatinęs Lietuvoje ir Zamaicziūse. Zamaicziūse buvo likę tik tris kataliku kuningai; paskui czia kataliku tikėjimą atgaivino Jezuvitai. Lietuviai Kalvino tikėjimo laikosi dar parūzebežije Kuržemio, kitąsik tėviszkės kuningaikszcio Radvilo, kurs prisilaikidamas

to tikėjimo ir savo žmones į aną vertė. Skaitlius Kalvinu aname kraszte ira toks: Birziu parakvijoje — apie 7000, Papilies daugiaus nekad 3000, Radviliskės (Pakurszije) — 1500, Szvabiskės apie 600. Taigi isz viso tose keturiose parakvijose randasi iszpažintoju kalvino tikėjimo apie 12000 tikru lietuvininku. Parakvijos: Kelmės, Raseiniu pavieta, ir Kėdainiu, Kauno pavieta, turi labai mažai iszpažintoju, ir pamokslai tenai sakomi lenkiskai. Katalikai giria evangielikus kaip dorus ir teisingus žmones.

Lietuviu Augsburgiszko arba Luteriszko tikėjimo ira labai mažai Žamaicziūse. Givena jie sziczion tik parubežiaiais Prusu ir daugiausiai jie ira isz Prusu atėję. Už tai ju bažnicziuose, kurios ira Žvirūse prie Nemūno arti Jurbarko, Tauragėje ir kitur, sako pamokslus lietuviszkai, o Raseiniūse jau vokiskai, nės czia daugiaus ira vokiecziu negu lietuvininku. —

Ira musu broliu ir Minsko gubernijoje, apie ką nevisi žino. O tai pirm keliu metu buvo Petropilėje Mediku Akadēmijoje du broliu, pravardė ju Pliapei, abūdu tikru Lietuvininku. Ju kalba atstojanti nū musosios, kaip žmonės sako — labai. — *Vierversis.*

Lietuviu (Maskolijoje) laukininkistė ir gaspadoristė jau labai ira pradėjusi kilti. Daugel vietose ukininkai kuliamas maszinas turi. Dvartūse atrandi ir po kelias. Jau pradeda ir pjaunamas maszinas (pjautuvus) isitiecti; tik sziczion negalima jas su pasisekimu vartoti: piėvos neligios, o ant dirvu sekasi geriaus senoviszku budu.

Raseiniu kampe ima už perkėlimą per upes su pervažu labai brangiai, kaip kad nebutu nei jokio takso. Ant upės Dubisos ties Eirogalę Kauno rėd., turi pėsčias už perkėlimą mokėti 20 kapeiku, o vaziūtas 40 iki 70 — tai tikras plėszimas. Viskas židu rankose, czia nematysi nei apgarsinimo, kur butu paraszita, kiek reiki mokėti: kasžin kiek tadą beims, kadą pradės szalti?

Po Genėvos tiltu Kėdainiu vieszkelio tarp Eirogalės ir Josvainiu (Kauno rėd.) neseniai atrado Norkiuką, pažįstamą arkliu vagį, treczia dieną isz kalinio paleista užmusztu o sikiu ir pažabotu! Čzia rodosi žmonės su arklų vagimis taip piktai neapsieina, kaip kitose žamėse. *Parplis.*

Rugsėjo mėnesije pasirodė, jūg Raseiniu pavieta rugiai daug pakulesni ne kad Sziauliu pav. Akmū (30 svaru) rugiu Sziauliūse — 1 r. 3 kap., o Raseiniūse — 87 kap., zirniai szimet

nepakulus, nēs daug židėjo o mažai ankszcziu turi. Miežiai ir avižos, kurios su pagada nusivalė nū lauko, turės gražius grūdus. Bulbės apsistojó puti, svietas pradeda anas kasti. Liesziu (viku) nasza regisi bus geresnė negu žirniu. Kviečiai, kurie lopais pražuvo, ira labai brangus. Rugius pas mus visi tankiai sėja, nēs daug atsiranda sudigusių grūdu, kurie nedigs.

Rugpjuties mėnesije Žamaicziu viskupas Paliulionis lankė bažniczias Panemūnije gulinczias ir dirmavojo: Veliūno, Skirst-nemūnije, Jurbarke ir kitur. Kad jį sutikti, daug svieto isz visur susirinko; daugis priėmė dirmavonę ir pasveikinimą.

Tai tiesa, kad musu žmonės visadą nūszirdžiai badūja ir szvenczia, bet jie mažai tesirupina apie skrausmę (krividą) artimo, ir nelaiko tai už nūsidėjimą. Už tai nesikį girdžiame kaip czia ar czia užpūlę naktimis nukrato sodnus, kuriūs ponai židams į arandą atidavę; naktigoniai nugano vasarąjū, pievas; užima svetimą žamę, plėszo azes. Apie girę kalba: kad ją dievas davė dėl visu, kerta svetimus azūlus ir ūsius, o apie grėblakoczius, szakiakoczius, lotas ir malkas nėra ko nei kalbėti, nēs tai kožną dieną atsitinka. Viena kartą sakiau virams: dėl ko jie susitarę negali prasziti viresnibės, kad ji arklavagius iszsiūstu į Sibėriją, atsakė jie man: ką tai prisidės, treczdzialis svietó prapultu! Vagis taip ira įsviravę, kad nevienam kalba: pastatik man kvortą arielkos, dūk kviecziū purą, ar ką kita, tai asz tavo arkliū nevogstu. Ir nevienas jūs apmoka, kad fiktai turėti ramumą. Bet kur czia! davei vienam vagiui, antras praszo ir kerszija. Vagiū nepabaidisi sakidamas, kad apie jūs praneszi viresnibe: didelis tai daigtas sako, kad manę sugavę įsodins į kalėjimą, asz bent pailsėsiū tenai, ar tai ten bėda būti, juk valgiti ir tenai dūda! Arba sako: kad mēs nevogtumėme, tai jus dievą užmirsztumėte! o dabar kaip pavagiame, tai žiurėk nuskriaustas žmogus ir kedena ant misziū prie s. Antano rublelį nutvėręs, bene pagelbės jis surasti arklus! — Bet kas turi pelną isz pavogto arklo, gali mislijate, kad krikszcionis? Ne, krikszcionis vagis padūda tūs arkliū židams ir gauna nū kožno po 3 rub., o židas gauna visą pelną nuleidęs anus į Prusus ar į Kurszą. Krikszcionis tai nerokūja už grieką, sako: juk asz pelno neturiu isz pavogto arklio! Dėl arklavagistės žmonės saugstosi gerus laikiti arklus: kad, sako, man pavogs menkesnį arklį, tai turėsiū mažesnią prakiszti. Pavogto arklio retai kas jeszko, nēs labai retai tesitinka atrasti, o ar rasi ar nerasi, dar piningais primokėsi. Isz to turime labai nutikusį priežodį: „pavogė arklį, pridėk ir balną.“ Jeigut gerą turi pažinti su vagimis, iszgeri su anais porį gorczii arielkos ir atidūdi suderėtus piningus, tai tau pasako: nueik ten o ten, rasi arklį palaidą; o jeigu tau pasakė, kad tavo arklis kelije, arba kad karaliukas neleidžia jį atidūti, tai eik sau namon ir nebejėszkok daugiau. Jeigut perki ant kermosziaus arklį ir matai, kad isz toli jis atvestas, tai idantnū tavęs kas neat-

imtu (nės tankiai ira vogtas) turi paklausti pardaviko: kokio jis vėjo bijo? tai ira: nū kurios pusės jis pavogtas? Jei tau pasako: saugokis pietinio, ar vakarinio, tai žinok, kad tenai nereiki važiuoti, nės atims tau givūli.

Pas mus Žamaicziūse ira išdalitas kelias dėl taisimo tarpo žmoniū, ir žmonės turi statiti stulpiukus dėl paženklino kam kur nūvadas dūtas. Mažne visur tie stulpiukai turi maskoliszkus paraszus pavardziū ir vietu. Ira vienok apigardos, kurios užlaikē lietuviszkus paraszus ant stulpiuku, taip antai Szimkaicziai, kaima su savo apigarda, Raseiniu paviete, Kauno gub. Tai galime matiti ant vieszkelio, einant nū Raseiniu ant Nemūnolink per karaliszka gire arti Szimkaicziū. Tie tai žmonės, kurie užlaikē savo prigimta kalba, labai girtini. Kada gi viresnibē nedraudzia lietuviszcai rasziti ant stulpiuku, reikētu kad visi visur raszitu lietuviszcai lotiniszkomis litaromis. Visa Lietuva lai pasistebij puiku ir nudžiuginantj pasielgima Szimkaicziū! *Vieversis.*

Grudzūiu valscziūje, Szauliu paviete, vieni tiktai žmonės spiriami pilti kelius. Ponaigi, kurie mažne szimteriopai turi daugiaus žamēs už žmones neapveža žvirą nei vieno sprindzio kelio. Koki czia teisibē! Juk žmonės ir ponai ligiai važinēja tais pacziais keliais; kamgi turi žmonės dėl ponu neapmokami už savo prakaitavima tiekti ir taisiti kelius? Matai, visada, vargesnis daugiaus kankinamas ir varginamas ne kad szeringas paputzandis. Bet kodēl taip? Vien tiktai todēl, kad paputzandis akilesnis ir moka mulkj, akla praszioka apgauti. *J. Szl.*

Gromatu skardinē.

M. D. S. R. Girdėjau. Draudzia jie skaititi „Auszra“ už tai, kad ji *kelianti kersztą priesz lenkus ir maitojanti artima*. Bet visi tie, kurie skaito „Auszra“ lengvai mato, kad mēs nepradedame nei jokio vaido nei su kūmi. Mēs tiktai užstojame artima, silpnaji ir varginama ar ponu, ar žmoniū, ar . . . . . Kas galētu nesiginti ir neginti kitu, kad pakersztingas prieszininkas ima virszumi lipiti! . . . Ne kovoti už brolistę, ligibę, laisvę, apszvietą — butu gēdingu daigtu ir dideliai nepadoru. Taigi sakau, kad tiktai žmoniū neprieteliai gali „Auszra“ žmonėms traukti isz nagu, ar drausti, kad jos neskaititu.

R. S. R. K. Szitai tos ligos pradzia. Žmogus kvėpūja įvairū ora — ore-gi tankiai kiburiūja dulkelēs tai vilnu, tai smilcziū, tai lekiuoja žvirzdai labai smulkus, tai angliū palaikai, tai javu pelai ar spaliai, tai dumai ar medzio ar taboko ar akmeniniu angliū. Tie žvirzdeliai ir dulkelēs įkvėpūti į plauczius tai per nosj, tai per burną, nusišēda ar giliai gerklėje ar t. vad. tarpiniūse audekleliūse plaucziū. Pirmūsius nugulusius ant givplaukēliū gerklėje, givplaukēliai virbēdami pamažu iszgabēna laukon į burnos gerklę, ir taip antai ritą atsikēlę ir krenkszdami iszspjauname jūs kartu su spjaudulais. Kitaip ira su dulkelėmis nusēdusomis jau ant pacziū plaucziū; plaucziai neturē-

dami givplaukėliu, nei dulkeliu iszvariti negali. Dulkės ima graužti plauczius. Tai kutina isz pradžios gerklę, seilinę plėvelę, kuri papunta, priplusta tenai daugiaus kraujo, prasideda labai sunkus kosulis, kurs baigiasi iszspjovimu jūsvai gelsvu spjaudulu, t. e. seiliu sumaiszitu su dulkėmis, nusėdusiomis ant plaucziu. Tai žmogų ir labai įveikia. Labiausiai nū rito ira kosulis smarkus, ir tada jis kaip kad dvasę žmogui atima, žmogus mažne uždusta, ir kadaž kelius kartus atsikosėjęs iszmeta jau žiupsnelį glicziu seiliu, jis truputį nurimsta. Taipogi tankiai užninka žmogų žuditi toks kosulis ir nakties metą, miegas mažai jį beilsina, jis budi . . . Ant galo to viso pikto, žmogus ima listi, mernėti, nebepatenka sveikatos — kaip kad žmoguje isigauna džiova. — Giditiesi tėra galima atsitraukiant nū darbu dideliai dulkėtu, kur daug lekiojancziu žvirzdu, dumu; jeigu to padariti negalima, tai einant prie darbo reiki ant burnos užsidėti „respiratora“ (kvėpūtuka); tą įtaisą gali gauti pirkti aptiekoje; tas kvėpūtukas perleidžia orą, bet suturi dulkes. Toki tai liga ir jos gidikla.

N. Akielėv. Parižiuje. Ar ne galėtumėme gauti aprasžą apie tai, ka lietuviu-iszeivių draugistė nū 1863 iki 1870 m. darė ir ka padarė. Turime mažumą apie ją žiniu, bet pasitikime, kad ant vietos geriaus galėtumėte apie viską patirti. Ar ne pažistate Ad. Bitino ir kn. Dėbskio? Juk ir dabar Parižiuje ira būris lietuvininku — kaip jie givena, ar atmena reikalus tėvinės. . . .

V. Lingv. isz Rub. 1 Rub. gavome ir iszsiuntėme „Auszrą“ nū pat pradžios. — *V. Vaicz. Oszk.* Du rubliu gavome. Auszra vėlinasi per tai, kad nelikus pono Mikszo neveik kits kas galėjo pastoti į jo vietą; dabar veikia A. eis paskirtame laike. — *J. Czerk. Petrop.* „Auszros Kalendorius“ gaunamas ir musu rėdistėje; kas prisiūs į rėdistę 40 kap. ar markomis ar piningais, tam tūjau bus kalendorius parupintas. Už „Nov. Vrem.“ dėkui. — *Kn. A. Szl. Pern.* Dėkui už du rub., Auszrą pasiuntėme. — *Kn. P. Andrusz. . Olik. .* Gavome dėl kitu metų siųstus pinigus; viską parupinsime.

Italpa septintojo numaro „Auszros“.

- 1) Birsztonas. Auszra ir „Dziennik Poznanski's“, lak. 185.
- 2) S. Norkus. Margis. lakszta 197.
- 3) V. Vaiczaitis. Apie Raudonpili. lak. 200.
- 4) J. A. V. Lietuvis. Szviesunas ir pelėda. l. 202.
- 5) S. K. Sz. Apgulmi rasztu skiriai. Dūnalaitis. l. 203.
- 6) P. Lipszta. Apraszimas žemės turtu, l. 208.
- 7) B. Mezzofanti ir prigimta kalba, l. 210.
- 8) Dudutis. Musu kningos, l. 211.
- 9) A. B. Viltis. lak. 213.
- 10) S. N. Girtūklio divai, l. 214.
- 11) Isz Lietuvos, l. 214.
- 12) Gromatu skardinė, l. 219.

Rėdikas Jonas Szliupas (Bitėnai per Lompėnus).

Spaudinta už pinigus skaititoju „Auszros“ pas

O. v. Mauderodę Tilžėje.